

- Crowson, R. A. 1981. The biology of the Coleoptera. London (Academic Press).
- Forsslund, K.-H. 1934. Tallbockens (*Monochamus sutor* L.) uppträdande på brandfält i norra Sverige sommaren 1933. - Svenska skogsvårdsförbundets Tidskrift 1934(1-2): 23-38.
- Hellrigl, K.G. 1971. Die Bionomie der Europäischen *Monochamus*-arten (Coleopt., Cerambycid.) und ihre Bedeutung für die Forst- und Holzwirtschaft. - Redia Vol. L11 1970-71, Pubblicata dall'istituto Sperimentale per la Zoologia Agraria di Firenze: 367-510.
- Hess, W.N. 1917. The chordotonal organs and pleural discs of cerambycid larvae. - Ann. Ent. Soc. Am. 10: 63-74.
- Izumi, S., Ichikawa, T. & Okamoto, H. 1990. The character of larval sounds of the Japanese pine-sawyer, *Monochamus alternatus* Hope (In Japanese with English summary). - Japanese J. Appl. Ent. Zool. 34(1): 15-20.
- Leiler, T.-E. 1992. Sound production by lamiine larvae (Coleoptera: Cerambycidae) (In Swedish with English summary). - Ent. Tidskr. 113(1-2): 55-56.
- Matthews, R.W. & Matthews, J.R. 1978. Insect behavior. New York (John Wiley & Sons).
- Meyer-Rochow, V.B. 1972. Verständigungsweisen bei kolonie-bildenden Blattwespen- und Käferlarven. - Z. Tierpsych. 30: 451-455.
- Rose, A.H. 1957. Some notes on the biology of *Monochamus scutellatus* (Say) (Coleoptera: Cerambycidae). - Can. Ent. 89: 547-553.
- Saliba, L.J. 1972. Gallery orientation in cerambycid larvae. - Entomologist 105: 300-304.
- Trägårdh, I. 1929. Om tallbocken och dess bekämpande. - Medd. Statens Skogsförsöksanstalt 25.
- Vinson, S.B. 1976. Host selection by insect parasitoids. - Ann. Rev. Ent. 21: 109-125.

Sammanfattning

Vid besök på två brandfält i slutet av juni 1995 vid Särna och Orsa i norra Dalarna (brända i juli 1994) hördes regelbundna skrapläten från branddödade granar och tallar. Det lät ungefär som när man drar fingernageln flera gånger över en kam, 3-4 ljudstötter som tillsammans varade ca 2 sek upprepades med 5-10 sek intervall, ibland längre. Flera ljud kunde höras samtidigt och de var klart urskiljbara på över 10 meters håll i lugnt väder. Genom att exakt lokalisera ljudkällan med hörseln och snabbt riva av barken hittades larver av tallbock *Monochamus sutor* L. (Coleoptera: Cerambycidae). De satt med huvudet riktat utåt i sin övervintringsgång inuti veden (Fig. 2). Ljudet frambringas förmodligen genom att larverna skrapar käkarna mot barken. Inga direkta gnag kunde observeras i samband med ljudalstringen, varför vi anser oss kunna utesluta att ljuden är en biprodukt av detta. Då ljudalstringen potentiellt kan locka till sig fiender utifrån, som hackspettar och parasitoida insekter, bör beteendet ha fördelar som starkt väger upp detta. Vi föreslår att ljudalstringen hjälper larven att hålla andra larver borta från resurserna runt dess övervintringsgång. Mot slutet av larvutvecklingen råder konkurrens om kvarvarande kambium under bark. Ett beteende som ökar en individs chans att monopolisera tillräckliga resurser inför förpuppningen bör ha ett högt adaptivt värde. I ett försök med 1-åriga larver i sågspån visade det sig att de är starkt kannibalistiska. Sålunda kan andra larver som ignorerar signalen löpa en högst verklig risk att bli dödade om de kommer för nära.

Rättelser och förklaringar till *Sveriges myror*

Redaktören har med berömvärd ihärdighet övertygat mig att närmare förklara hur en myra kan ha ett halvt borst, vilket påstås i punkt 16 i bestämningstabellen för *Formica* på sidan 96 i min artikel *Sveriges myror* i ET nr 3 1995. Det skulle naturligtvis ha stått "I snitt färre än 0,5 utstående borst ..." respektive "I snitt minst 0,5 utstående borst ..." När man bestämmer myror är det en stor fördel att ha tillgång till flera individer från samma samhälle och för vissa *Formica* och *Lasius* är det alldeles nödvändigt om man ska känna sig nå-

gorlunda säker på artbestämningen. Gången vid bestämningsarbetet är således att man räknar antalet borst på låt säga fem individer (givetvis från samma bo/samhälle), räknar ut medelvärdet och använder detta när man nycklar i tabellerna.

Redaktören har också påpekat fel i tabellen på sidan 96. Punkt 11 första alternativet ska föra vidare till punkt 12 (ej 13 som det står) och punkt 12 andra alternativet ska hänvisa till 13 (ej 12).

Per Douwes